

8. Андреева.И.Н. Роль эмоций в процессе познавательной деятельности студентов. [epolotsk.com/psy/news.php? lng..](http://epolotsk.com/psy/news.php?lng..)
9. Омар Хаям. Лучшие стихи и рубаи. www.library.vladimir.ru/omar2.htm
10. Александр Пушкин. Борис Годунов. Текст произведения. Источник: Русская виртуальная библиотека. Интернет-библиотека Алексея Комарова. ilibrary.ru/text/465/index.html
11. Н. В. Гоголь, «Ревизор» www.nbuv.gov.ua/.../18/gnv-r-gu.html
12. Коменский Ян Амос. Великая дидактика. www.biblus.ru/Default.aspx?
13. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект: исследование феномена / И. Андреева // Вопросы психологии. – 2006. – № 3. – С. 78-86.
14. Мигашкин Н. В. Интеллектуальные технологии. <http://kamcentre.info/>
15. Крымский государственный архив. Фонд Р-20, оп. 12, дело 12.
16. Самохвалов В.П. Краткий курс психиатрии. Симферополь: Сонат, 2000.- 200 с.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2010 р.

УДК 371.132+159.942

Садохіна К. С.

Криворізький державний педагогічний університет

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ФАКТОРА В НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В статті обґрунтовується роль емоційного фактору в навчально-пізнавальній діяльності студентів – майбутніх учителів. Розкривається «емоційне ядро» структурних компонентів навчально-пізнавальної діяльності: змістового, процесуального та мотиваційного, які функціонують у цілісній системі.

Ключові слова: *емоції, інтелектуальні почуття, знання, навчально-пізнавальна діяльність студента, підготовка майбутнього педагога.*

В статье обосновывается роль эмоционального фактора в учебно-познавательной деятельности студентов – будущих учителей. Раскрывается «эмоциональное ядро» структурных компонентов учебно-познавательной деятельности: содержательного, процессуального и мотивационного, которые функционируют в целостной системе.

Ключевые слова: *эмоции, интеллектуальные чувства, знания, учебно-познавательная деятельность студента, подготовка будущего педагога.*

The article explains the role of emotional factors in educational-cognitive activity of students – future teachers. Reveals the «emotional core» of the structural components of the educational-cognitive activity: substantive, procedural and motivational, which function in a coherent system.

Key words: *emotions, intellectual sense, knowledge, educational-cognitive activity, the preparation of future teachers.*

Постановка проблеми. Тривалий час в професійній підготовці учителя домінував підхід, орієнтований на випускника, який практично володіє певним запасом професійно значущих знань, умінь і навиків. Саме на цьому зосереджені основні зусилля педагогів вищої школи. Інша сторона становлення майбутнього вчителя, що пов'язана з формуванням інтелекту-

ально-емоційної сфери, в кращому випадку лише декларується, а частіше взагалі ігнорується.

На сучасному етапі такий підхід до підготовки учителя вступає в протиріччя з глобальним процесом реформування національної системи освіти на гуманістичних засадах. Гуманістична мета вищої школи потребує перегляду змісту освіти. Гуманітарні, особистісно-розвивальні знання і уміння, досвід інтелектуально-творчої діяльності, емоційно-ціннісне відношення до світу й людини в ньому, а також система духовно-моральних почуттів, що визначають поведінку в різноманітних життєвих і професійних ситуаціях, – повинні зайняти гідне місце в змісті вищої педагогічної освіти.

Отже, підготовка майбутніх педагогів має передбачати не тільки формування уявлень про професію, психологічні особливості дітей та їх пізнавальні можливості, про норми професійної етики, але й потребує емоційно-ціннісного відношення до формування світоглядних і професійних понять, вироблення на їх основі системи інтелектуальних і емоційно-етичних орієнтацій, які стають мотивами професійної діяльності.

Мета роботи – проаналізувати роль і можливості емоційного фактору в навчально-пізнавальній діяльності майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Рушійною силою суспільства завжди виступали знання, а головним видом діяльності – інтелектуальна діяльність, тобто формування знань. Сьогодні все більше уваги в теорії і практиці вищої школи приділяється гармонізації інтелектуальної і емоційної сторін навчання. Саме в єдності й взаємодії інтелектуальної і емоційної сторін навчання містяться умови для саморозвитку, самовираження студентів, надання їм можливості реалізувати себе в пізнанні, спілкуванні та навчально-пізнавальній діяльності, актуалізувати власний інтелектуально-емоційний потенціал.

Емоції – одна із складових частин у структурі психічної діяльності людини. Про роль емоцій в навчально-пізнавальній діяльності говорили ще Я. А. Коменський, Й. Песталоцці (почуттєві механізми пізнання), А. Дістервег (інтерес), Й. Герbart (емоційний інтерес), К. Ушинський (почуття), В. Лай, Ж. Піаже (активізація навчально-пізнавальної діяльності), Л. Виготський (інтелект і афект). Дослідниками встановлено, що емоції беруть участь у регуляції навчальної діяльності (А. Петровський, К. Роджерс, С. Рубінштейн та ін.), а включаючись у процес формування особистості, як цінність, визначають її спрямованість (І. Додонов). Входячи в структуру процесів мислення, емоції виконують функції евристик (О. Тихомиров), а творча діяльність завжди активована емоційними процесами (В. Моляко, Я. Пономарьов та ін.). Взаємозв'язок емоційного ставлення до навчальної діяльності з якістю засвоєння знань та мотивами навчання розглядається в працях В. Калюшина, Л. Кондрашової, Г. Костюка, Н. Тализіної та ін.)

Аналіз наукового доробку дозволяє стверджувати, що емоції вчені трактують як своєрідні психічні процеси і стани, пов'язані з потребами і мотивами, що відображають ставлення людини до навколишнього світу; як короточасні ситуативні переживання, в яких проявляються і на основі яких виникають почуття. Отже, емоції визначаються як безпосереднє переживання, почуття – вже усталений прояв психіки. Саме позитивні емоції (задоволення, інтерес) та інтелектуальні почуття (любов до знань, почуття нового, здивування, сумніву, успіху) – рушійна сила засвоєння знань і становлення духовного світу студентів – майбутніх учителів. Адже емоції збуджують в особистості потребу в активній пізнавальній діяльності, тому що нові цікаві знання слугують ніби поживою для збагачення емоційного світу особистості.

Відбиття знань в емоціях – важлива умова переходу знань в переконання, умова становлення переконаності й світогляду. Емоційний стан має величезну зворотну силу впливу на розум, на все інтелектуальне життя сучасних студентів. Педагогічний досвід переконує в тому, що життєрадісне сприйняття, почуття влади над явищами й істинами, впевненість в своїх силах пробуджує нові джерела думки, кмітливості [3, с. 71]. Отже, чим більше радості й задоволення одержує студент в процесі навчання, тим інтенсивніше він працює і тим успішніше йде його професійне зростання. Якщо молода людина не домагається успіху, то це неминуче пов'язано з появою негативних емоцій – незадоволеності, образи, засмучення, невпевненості в своїх силах, усвідомлення своєї неповноцінності. Розвиток особистості йде ефективно тільки в успішній діяльності.

Успіх навчально-пізнавальної діяльності студентів пов'язаний з використанням емоційного чинника на заняттях, активізацією пізнавального інтересу і емоційної сприйнятливості. Навчання, що вирізняється багатолів'ям і не відповідає ні емоційному стану, ні інтелектуальним і духовним якостям студентів, вносить хаос і їхнє мислення, створює штучні емоційні й інтелектуальні труднощі. Навчальна, наукова інформація має пробуджувати емоції студентів. Основу навчання мають складати враження, досвід і активна інтелектуальна діяльність. Сплав знань і емоцій забезпечує якість знань. Привабливі особливості навчально-пізнавальної роботи мають впливати на емоційну сферу майбутніх педагогів, будити і викликати живий інтерес.

Структурними компонентами навчально-пізнавальної діяльності є змістовий, процесуальний та мотиваційний компоненти, які функціонують у цілісній системі. «Емоційне ядро» змістового компонента забезпечується, передусім, змістом навчального матеріалу; процесуального – методами, прийомами та засобами навчання; мотиваційного – емоційним фоном заняття, творчим стилем спілкування педагога, характером стосунків викладача і студентів [7, с. 39].

Емоційність змісту навчального та наукового матеріалу реалізується через використання у навчально-пізнавальному процесі цікавих фактів, яс-

кравих подій, явищ, прикладів, тобто інформації, що відповідає потребам та інтересам студентів. Практичний досвід викладачів переконує, що емоційно насичені тексти, ілюстрації викликають у студентів різноманітні почуття, переживання, сприяють розвитку інтелектуально-емоційних почуттів в практичній педагогічній діяльності майбутніх педагогів [5, с. 54]. Навчальний та науковий матеріал має подаватись в такій формі, щоб викликати у студентів емоційний відгук, бути достатньо складним, щоб активізувати пізнавальні процеси, має спиратися на вже засвоєні знання, водночас містити інформацію, що давала б можливість не лише довідатися про нове, а й обміркувати засвоєні знання, й досвід, виявити власне ставлення до матеріалу, створити для студентів ситуацію пізнавального пошуку.

Навчальний матеріал, що засвоюється, має формувати самосвідомість студентів, перетворюючи знання на цінності й особистісні сенси. Для студентів осмислення цінності є душевними переживаннями, яке визначається їх духовними потребами. Система цінностей забезпечує гармонізацію знань і емоційно-етичних якостей майбутніх учителів [4, с. 18].

Сучасні соціальні фактори змінили психологію молодих людей. Студенти вже звикли до образного й емоційного викладу в засобах інформації, тому академічний стиль викладання у ряді випадків сприймається ними як анахронізм. Вже накопичений педагогічний досвід викладачів у підготовці майбутніх учителів доводить, що в основі освітнього процесу в педагогічному вищому навчальному закладі повинні застосовуватися такі форми, методи, прийоми навчально-пізнавальної діяльності, що сприяють розвитку креативності й набуттю емоційного досвіду. Це емоціогенні ситуації (проблемні ситуації, ситуації драматизації, новизни, створення успіху та емоційного сплеску); ігрові технології (рольові, ділові, ситуативні, імітаційні ігри), методи емоційно-морального стимулювання, зацікавлення, заохочення; дискурсивні методи (діалоги, дискусії, дебати); інтерактивні методика (мозковий штурм, «круглий стіл»). Саме за інтерактивної моделі навчання, на нашу думку, досягається емоційно-позитивна атмосфера в аудиторії, що найкраще сприяє емоційному контакту, творчому співробітництву.

Однією з форм викладання навчального матеріалу, виявлення логічних і образних аспектів наукової проблеми є емоційні прийоми. Слушними, на наш погляд, є практичні емоційні прийоми, які доцільно використовуються викладачами в процесі викладання. Наприклад, застосування елементу неформальності. Враховуючи предмет обговорення, викладач може розповісти про власні помилки, оману та їх наслідки. Студентам пропонується проаналізувати власні подібні проблеми та знайти нове їх рішення. Прийом гіперболи використовується, щоб загострити увагу аудиторії. Це допоможе виявити причинно-наслідкові та умовно-наслідкові взаємозв'язки між подіями, процесами й поведінкою людей. Прийом спонукання до прийняття рішення передбачає ознайомлення студентів з усіма аргументами «за» та «проти» будь-якої думки, концепції, ідеї. Після зіста-

влення усіх аргументів, студенти повинні знайти вірне рішення проблеми. Доречними прийомами є гумор, смішні факти, прийом провокації [3, с. 72].

Особливо важливим є емоційний фактор в навчально-пізнавальній діяльності майбутніх педагогів, де він відіграє велику роль як у досягненні бажаних результатів, так і збереженні психічного здоров'я. Важливим є створення атмосфери психологічного комфорту в студентській аудиторії, що проявляється у відкритому довірливому спілкуванні між викладачем і студентами, де є свобода для вираження власних думок і почуттів. В атмосфері сумісних інтелектуальних переживань, зіткнення поглядів і позицій повинна відбуватися навчально-пізнавальна діяльність майбутніх педагогів. Емоційність, емоційна гнучкість, позитивні емоції, без яких неможлива творча пізнавальна діяльність, забезпечуються увагою до незвичайних запитань студентів, шанобливим ставленням до їх ідей, наданням самостійності та вияву ініціативи. Саме така атмосфера в навчальному процесі забезпечує емоційний захист, допомагає студентам відчувати власну значущість і самодостатність, впевненість в собі.

Висновки. Знання тільки тоді стають особистісно значущими, коли вони проходять через емоційні переживання і закріплюються в практичній діяльності. Студенти – майбутні педагоги повинні засвоювати знання цілеспрямовано, усвідомлювати власні можливості і здібності, чітко бачити професійні орієнтири. Освітній процес у вищій педагогічній школі має забезпечувати інтелектуально-емоційний розвиток особистості майбутніх учителів, здатних виконувати педагогічні завдання.

Сьогодні важливо, щоб педагоги-викладачі й педагоги-дослідники усвідомили значущість емоційно-ціннісної освіти майбутніх учителів. Піднесення цієї проблеми на одне з провідних місць сучасної вищої освіти дозволить наповнити професійну підготовку духовним і емоційно-етичним сенсом та позбавити сучасне покоління молодих учителів зайвого прагматизму.

Література

1. Гиппенрейтер Ю. Б. Психология мотивации и эмоций / Ю. Б. Гиппенрейтер, Ю. Б. Фаликман. – режим доступа: <http://mirknig.com/knigi/psihologiya/1181341178-psihologiya-motivacii-i-emociy.html>
2. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – режим доступа: <http://mirknig.com/knigi/psihologiya/1181240065-psixologiya-yemocij.htm>
3. Калошин В. Вплив емоцій на ефективність навчального процесу / В. Калошин, О. Безносок // Практична психологія і соціальна робота. – 2006. – № 1. – С. 70-74.
4. Кондрашова Л. В. Емоційна домінанта підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності / Л. В. Кондрашова // Рідна школа. – 2010. – № 7-8. – С. 14-19.
5. Маслова Т. М. Эмоционально-ценностный компонент подготовки будущих педагогов / Т. М. Маслова // Педагогика. – 2008. – № 8. – С. 50-57.
6. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / Л. С. Рубинштейн. – режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/rubin01/index.htm>
7. Шпак М. Емоційність як принцип навчання / М. Шпак // Шлях освіти. – 2003. – № 3. – С. 37-41.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2010 р.